

A középkori kánonjogi kéziratállomány kutatásának a létjogosultsága a XXI. században*

A tudományos miliőben a „létjogosultság” kifejezés jelentése kettős. Egyfelől – tág értelemben – kifejezi, hogy egy meghatározott kutatási tevékenység ténylegesen képes-e új eredményekkel gazdagítani a tudományos ismereteket. Másfelől – szűk értelemben – a kérdés arra irányul, hogy ezek az új ismeretek mennyiben tudják befolyásolni a tudományosan megalapozott kortárs kijelentéseinket; azaz, hozzá tudnak-e járulni egy adott tudomány/tudományág/tudományterület művelésének jelenlegi elmélyítéséhez, megállapításainak előrevivő új következtetéseihez, vagy értelmezésének pontosabb meghatározásához.¹

A középkori kánonjogi kéziratállomány kutatása tekintetében, mindkét esetben pozitív választ tudunk adni a megfogalmazott kérdésre. Éppen ezért a következőkben a „létjogosultság” szűkebb jelentése tükrében kívánjuk vizsgálni az 590 és 1545 között keletkezett kánonjogi források kutatását és eredményének kihatását a hatályos kánonjogi normarendszer értelmezésére és alkalmazására.

A középkori kánonjogi kéziratforrások vizsgálata

Az eredeti szövegtenű magán viseli keletkezésének, használatának és egész történetének fizikai következményeit, amelyeket a megfelelően felkészült kutató még ha töredékesen is, de feltárhat. A kánonjogi szövegeken végzett ilyen feltárás nem pusztán valamilyen újabb adat, ami feltűntethető az adott kódex, vagy más kézirat-katalógus leírásában. A megismert új adatok gazdagíthatják az egyház életének egy konkrét területét érintő jogi szabályozás szándékának és gyakorlatának pontosabb megértését. Az ilyen jellegű információ nemcsak történelmi jelentőséggel bír, amikor megvilágítja egy adott

* Készült a Nemzetközi Kánonjogtörténeti Kutatóközpontban (Budapest) a KAP 16-73021-3.6-JÁK projekt keretében.

¹ Vö. Szuromi Sz. A. (2013), *A kánonjogtudomány módszerének vázlata*, in Szuromi Sz. A., *A tudományos módszer*, Budapest. (Pázmány Könyvek, 9.) 85–95, különösen 90–92.

jogintézmény adott korban és földrajzi helyen való működésének elveit; hanem világosabbá teszi az azóta eltelt időben működő és a most fennálló kánoni előírások sajátosságainak alapját.² Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a kánonjog élő jog, az élő és működő Egyház joga, amelyben így jelentős mértékű állandóságot, valamint korhoz és társadalmi környezethez kötődő kisebb mértékű változékonyságot fedezhetünk fel. Éppen ezért az eredeti ókori, középkori és újkori egyházfegyelmi szövegek kánonjogtörténeti feldolgozásakor nem elegendő az abban található elvek feltüntetése és ismertetése, továbbá a rövidítésrendszer feloldása, hanem komoly kötelezettség a megfelelő intézménytörténeti háttérben való elhelyezése és az egyház mindenkori céljába történő beillesztése.³ Ebben nagy segítséggel lehetnek azok a másodlagos adatok, amelyek nem a szövegből, hanem a kézirat minőségéből, egyes helyek elhasználatából, illetve a későbbi kiegészítések vizsgálatából származnak. Látható tehát, hogy az Egyház mindennapi élete *locus historicus*, így fontos, hogy annak jelenlegi formája is ismert legyen a kutató előtt. Azok az intézmények és területek, amelyeken a különböző kánoni műveket használták a katolikus egyház mindennapos gyakorlatában, sokkal kevésbé változtak működésük és belső logikájuk sajátosságai tekintetében, mint a társadalmi, politikai berendezkedés, vagy magának az Egyháznak a helyzete.

Óvakodni kell tehát a pusztá lingvisztikai és egyetemes történelmi adatok alapján álló szövegértelmezésektől, rövidítések feloldásaitól és következtetésektől. Egy hatályos (vö. például CIC) kánon régi jog alapján álló értelmezéséhez szükséges az eredeti források keletkezésének és alkalmazásának korában létező belső alapelvek megértése. Azonban itt szükséges megemlíteni a különböző források egymáshoz való hierarchikus viszonyának az adott gyűjtemény idejében alkalmazott követését is. Mindennek objektív feltárásához és kiegyensúlyozott értékeléséhez elengedhetetlen a szövegtanú lehető legpontosabb leírása, amelynek ki kell térnie: 1) a szerzőre (szerzőkre) és a tartalomra; 2) a kézirat szerkezetének az eredetére; 3) a keletkezés területi behatárolására – amennyiben lehetséges úgy magára a scriptorium megnevezésére (vö. lokalizáció); 4) a szöveg általános és az egyedi sajátosságainak rögzítésére (hány kolumna oldalanként, a kézírás egyedi jellemzői, rövidítések stb.); 5) datálás; 6) díszítő elemek (ornamentika, miniatúrák) és jelleg-

² Részletesen vö. Szuromi Sz. A. (2006), *Az egyházjogi források feldolgozásának szempontjai*, in *Kánonjog* 8 49–77, különösen 62.

³ Vö. Erdő, P. (2003), *Metodo e storia del diritto nel quadro delle scienze sacre*, in De León, E. – Álvarez de las Asturias, N., *La cultura giuridico-canonica Medioevale premesse per un dialogo ecumenico* (Pontificia Università della Santa Croce, Monografie giuridiche 22), Milano. 3–22, különösen 15–16. Errázuriz, J. C. M. (2003), *Lo studio della storia nella metodologia canonistica: la rilevanza della nozione di diritto*, in De León, E. – Álvarez de las Asturias, N. (2003), *La cultura giuridico-canonica Medioevale*, 109–121, különösen 114.

zetességeik (*illuminatio*).⁴ A kodikológiai leírásnál mindezt ki kell, hogy egészítse: 1) Hány bi-folio-t tartalmaz egy ívfűzet a kódexen belül (ha eltérő számú, akkor az is releváns-e)? Kolligátumról van szó vagy nem; s mennyire kidolgozottak a pergamenlapok? Melyek azok a lapok és témák, ahol a kézirat az átlagosnál jóval többször volt használva? 2) Mindezek alapján pedig a *proveniencia* és a *possessor* meghatározására tett kísérlet.⁵

*A jogforrások elemzése
mint a hatályos kánonjog értelmezésének az eszköze*

A *Corpus iuris canonici*-t alkotó hat kánonjogi gyűjtemény (*Decretum Gratiani* [1140], *Liber Extra* [1234], *Liber Sextus* [1298], *Clementinae* [1317], *Extravagantes Iohannis XXII* [1325/1500], *Extravagantes communes* [1500/1503]), kiegészítve a Trentói Zsinat (1545–1563) döntéseivel, valamint a későbbi pápai vagy kuriális jogalkotás dokumentumaival, nehéz helyzet elé állította azt a kánonjogászt, aki az Egyház normáit egy konkrét kánonjogi helyzetben kívánta alkalmazni. A felhalmozódott gazdag kánoni források ilyen formában történő kezelése – szem előtt tartva a kánoni joganyag sajátosságait – mégis elő tudta segíteni a konstans egyházfegyelmi alapelvek legpontosabb és jóval világosabb érvényesítését.⁶ Ez az értelmezési mód képes volt arra, hogy az Egyház célját a joggyakorlat terén hűségesen és lelkiismeretesen megőrizze. Ennek az ismerete vezette az első kánonjogi kodifikációban résztvevő szakértőket, amikor kellő körültekintéssel, a majdnem kétezer év jogalkotási, jogértelmezési és joggyakorlati folyamatának eredményeként előttük álló kánoni örökségre tekintettek.⁷ Ebben az óvatosságban ott rejlett egyúttal az aggodalom is, nehogy a kánonjog lényegi sajátosságai és tartalma, amely az Egyház legkorábbi időszakától kristályosodott ki, valamilyen szerkezeti, vagy a kodifikáció következményeként akár lényegét érintő módosulást szenvedjen el. A helyzetet a CIC (1917) Can. 6 beillesztésével oldották fel, amely kifejezetten azokra az esetekre hívta fel a figyelmet, amikor a kánonjogásznak a régi jogot figyelembe véve kell kialakítania álláspontját.

⁴ Szuromi, Sz. A. (2016a), Paleographical and Codicological Principles for Identification of Origin of the Canonical Manuscripts, *Ephemerides Iuris Canonici, Nuova Serie* 56 (2016). 267–284, különösen 270.

⁵ Szuromi 2016a:271.

⁶ Ennek részletes kifejtése megjelent: Szuromi Sz. A. (2016b), Az 1545 előtti egyházi források hatása a modern kánonjog rendszerére, in *Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae*, III/19, Budapest. 28–34.

⁷ Részletesen vö. Sedano, J. (2015), Dal Corpus Iuris Canonici al primo Codex Iuris Canonici: Continuità e discontinuità nella tradizione giuridica della Chiesa latina. *FThC* IV (26/18). 215–238.

Ilyen eset lehetett, amikor a *Corpus iuris canonici* valamely szövegrészletét szó szerint vette át a CIC (1917).⁸ Hasonlóan fontos volt az eredeti jogforrások szerepe akkor is, ha a kánon csak részben egyezett meg a régi joggal, illetve amennyiben kétséges volt, hogy a Kódex tartalma eltér-e a régi jogtól. Mivel a CIC (1917) Can. 6. n. 5 rögzítette, hogy a Kódex nem említ minden lehetséges büntetést, ez további teret adott a régi jog használatára.⁹

Ahhoz, hogy a kánonjogász helyesen tudja értelmezni ezeket a kánonokat, legalább alap szinten szükséges volt a *Corpus iuris canonici* ismerete, beleértve a hozzákapcsolódó rövidítésrendszer jelentésének és módszerének elsajátítását is. A kánoni latinításban való kellő jártasság szintén alapfeltétele volt a Kódex értelmezésének. Az említett ismereteknek a mindennapos gyakorlatban történő alkalmazását segítette a CIC (1917) jegyzetekkel ellátott kiadása, amely minden egyes kánonhoz kapcsolódóan – rövidített formában – tartalmazta annak forrásait.¹⁰ Mindez kiegészült a Kódexhez készült, terjedelmes – kilenckötetes – forráskiadással, amely Pietro Gasparri (†1934) és Serédi Jusztinian O.S.B. (†1945) neve alatt jelent meg.¹¹ Mindössze csak jelezni szeretnénk, hogy az eredeti források ismerete nem pusztán a fentebb felsorolt esetekben volt szükséges a konkrét kánon jelentésének jobb megértéséhez, hanem általánosságban is fontos volt a jogértelmezéshez, hogy kellően árnyalt álláspontot lehessen kialakítani az egyes kánonok forrástörténeti hátterének a megismerése alapján. Ez utóbbi általános elv különleges jelentőséget kapott akkor, amikor a bíró megpróbálta elhelyezni a konkrét kánonjogi problémát abba a kazuisztikus rendszerbe, amely az elmúlt századokban, a különböző egyházi bíróságokon, vagy egyházmegyei hivatalokban kristályosodott ki.¹²

A hatályos Egyházi Törvénykönyv (1983) szintén a 6. kánonban foglalkozik a régi joggal, amelyben kimondja: „A jelen Kódex kánonjait, amennyiben a régi jogot tartalmazzák, a kánoni hagyományt is figyelembe véve kell értelmezni.”¹³ Ez a rendelkezés – összevetve az első kodifikáció eredményeként megfogalmazott elvvel – láthatóan kevesebb teret enged a *Corpus iuris canonici* és a CIC (1917) használatának a mindennapos jogértelmezésben és

⁸ Vö. CIC (1917) Cann. 884, 2351.

⁹ Vö. Álvarez de las Asturias, N., (2014), *Ecclesia semper reformanda: la contribución del derecho canónico*, Madrid. (Subsidia Canonica, 13.) 31–32.

¹⁰ *Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, praefatione, fontium annotationae et indice analytico-alphabetico ab E.mo Petro Card. Gasparri auctus*, Typ. Pol. Vat. 1974.

¹¹ Gasparri, P. – Serédi, I. (1923–1939), *Codicis iuris canonici fontes*, I–IX. Romae 1923–1939.

¹² Szuromi 2006:75.

¹³ CIC Can. 6 – § 2. *Canones huius Codicis, quatenus ius vetus referunt, aestimandi sunt ratione etiam canonicae traditionis habita.*

jogalkalmazásban, beleértve a joggyakorlatot is. Mindazonáltal nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a kánonokat kötelező a törvényhozó szándékának megfelelően értelmezni (vö. CIC Can. 17). Így nem tekinthetünk el az utolsó egyetemes zsinat – a II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) – döntéseitől sem, amelyek ugyan időben megelőzik az új Egyházi Törvénykönyv 1983. január 25-én történt kihirdetését, azonban kiemelt helyet foglalnak el a hatályos Kódex értelmezési alapelvei között.¹⁴ A zsinati atyák sajátos szándékát pontosan megőrizték a zsinat egyes dokumentumait előkészítő egyeztetéseket és tervezeteket rögzítő „Akták”.¹⁵ Ehhez hasonlóan szükséges megfontolnunk az új Egyházi Törvénykönyv jogértelmezése és alkalmazása során, azokat a véleményeket, érveket, egyeztetéseket, amelyekről hiteles formában tanúskodnak a Kódex revíziója folyamán rögzített és publikált schémák, valamint a hozzájuk fűzött kortárs megjegyzések.¹⁶ Azt is hangsúlyoznunk kell, hogy a hatályos Kódex nagyszámban tartalmaz olyan kánont, amelyek lényegi módosítás nélkül őrizték meg a korábbi Kódex kánonjainak szövegét.¹⁷ Sőt, mind a mai napig léteznek olyan konkrét esetek, amikor eleve a CIC (1917) normáit szükséges alkalmaznunk. Itt szeretnénk utalni Arthur Kaufmann-nak a hermeneutikai elmélet jogtudományi módszeren belüli érvényesülésével kapcsolatban tett világos állásfoglalására.¹⁸ Ezt az elméletet Javier Otaduy megfelelő módon adaptálta a kánonjogi interpretáció sajátosságaihoz.¹⁹ Mindennek fényében, nem szükséges a régi jog figyelembevételének igazolásához a régi joggal fennálló szövegbeli hasonlóság, vagy akár annak idézete a hatályos jog által; mivel mindössze a közvetett kapcsolat is elégséges alap a figyelembevételhez. Ez nem jelenti az új jog illetéktelen relativizálását, hiszen a jogértelmező egyértelmű szándéka a konkrét jogi szöveg jelentésének jobb megértésére irányul. Szeretnénk ehelyütt Stephan Kuttnernek (†1996) Chartres-i Szt. Ivóhoz (†1115) kötődő kánonjogi gyűjtemény kapcsán²⁰ tett rövid magyarázatával megvilágítani a kánoni jogértel-

¹⁴ Vö. Álvarez de las Asturias 2014:33.

¹⁵ *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticanum II*, Typ. Pol. Vat. I–IV. 1970–1977.

¹⁶ *Communicationes*, Typ. Pol. Vat. 1966. kk.

¹⁷ Vö. Castillo Lara, R. (1983), *Criteri di lettura e comprensione del nuovo Codice, Apollinaris* 56, 1983. 345–369. Álvarez de las Asturias, N. (2015), *Il Codice di Diritto Canonico di 1983: sua storia e nella storia (considerazioni al margine sulla quaestio del contributo del diritto canonico alla vita della Chiesa)*, *Folia Theologica et Canonica* IV, 26/18, 2015. 239–252.

¹⁸ Kaufmann, A. (1996), *Concepción hermenéutica del método jurídico, Persona y derecho* 35, 1996. 11–38.

¹⁹ Otaduy, J. (2012), *Interpretación de la ley*, in Otaduy, J. – Viana, A. – Sedano, J. (dir.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, VI. Pamplona. 720–731, különösen 723–724.

²⁰ A gyűjteményről részletesen vö. Szuromi, Sz. A. (2010), *From a reading book to a structuralized canonical collection – The Textual Development of the Ivonian Work*, –, Berlin. (Aus Recht und Religion 14); Rolker, Ch. (2010), *Canon Law and letters of Ivo of Chartres*, Cambridge.;

mezés sajátosságát: „(...) Ivó prológa a jogértelmezés művészetének történelmi mérföldköve volt, mivel általa a bibliai és retorikai hermeneutika egyes alapelvei átkerültek a szent kánonok értelmezésének területére, olyan új elképzelésekkel gazdagítva azok közös alapját, amelyek megfontolandó következményeit a skolasztikus teológia és a kibontakozó kánonjogtudomány a XII. században igazolta. Sőt, a hermeneutika – a szent tekintéllyel rendelkező álláspontok kibékítésének művészete – és az isteni összhang nagyon közeli kapcsolatban van egymással (...).”²¹ Ez a mondat alkalmazható a kortárs egyházfegyelem értelmezésére is. Kuttner professzor részt vett a kódex-revizio folyamatában, amelynek köszönhetően tudományos felfogása – mint a kánonjogi források szakértője – gazdagította az új Kódex összeállítását²². Szükséges tehát megfontolnunk azt az általa képviselt meghatározó véleményt, amelyet a kánoni jogértelmezés jelentéséről vallott. A „*ius vigens*” elválasztása tehát lehetetlen annak korábbi forrásaitól, vagy azoktól a normáktól, amelyek az adott kérdést (személyeket, tárgyakat, intézményeket, cselekményeket) korábban szabályozták. Az új jog – ahogy azt Enrique De León is hangsúlyozta 2012-ben – már létező körülmények, létező normák, stb. között született meg, amelyek befolyásolták annak összeállítását, megőrizve a történelmi folyamatosságot.²³ Azt is ki szeretnénk itt emelni, hogy önmagában bármely fordítás, egyúttal értelmezést is jelent. Éppen ezért azzal, hogy az új Egyházi Törvénykönyv népnyelvű fordítása hivatalosan megengedetté vált, még nagyobb jelentőséget kapott a Kódex végleges szövege forrástörténeti háttérének megismerése. Ennek hiányában nem teljesülhet a fordítás azon alapelve, hogy annak a lehető legtökéletesebb formában kell visszaadnia az eredeti szöveg jelentését. Márpedig annak értelmezési horizontja, a konkrét kánoni norma indokának, kialakulásának és megszövegezésének történeti – forrásokon nyugvó – háttere. Ide tartozik tehát az új Kódex

---

Szuromi, Sz. A. (2014), *Pre-Gratian Medieval Canonical Collections – Texts, Manuscripts, Concepts* – (Aus Recht und Religion 18), Berlin. 83–86. Martin Brett és kutatótársai (Greta Austin, Bruce Brasington, Linda Fowler-Magerl, Jorg Muller, Przemyslaw Nowak, Christof Rolker, Karl – Georg Schon, Robert Sommerville, Jose Miguel Viejo-Ximénez, Anders Winroth) jelentős munkát végeztek Szt. Ivo gyűjteménye szövegcsaládjainak kritikai apparátussal ellátott kiadása terén, amely on-line formában elérhető: <http://ivo-of-chartres.github.io/>. Az ehhez fűzött bevezető jegyzetek figyelemreméltó magyarázatokat tartalmaznak Chartres-i Szt. Ivo kánoni munkájának szövegfejlődéséről.

²¹ Kuttner, S. (1992), *Harmony from Dissonance. An Interpretation of Medieval Canon Law*, in Kuttner, S. (ed.), *The History of Ideas and Doctrines of Canon Law in the Middle Ages* (Collected Studies Series CS, 113.), Hampshire, 2. kiadás. (Collected Studies Series CS, 113.) I/1–16, különösen I/4.

²² Kuttner, S. (1968), The Code of Canon Law in Historical Perspective, *The Jurist* 28 (1968). 129–148.

²³ De León, E. (2012), *Historia del derecho canónico*, in Otaduy, J. – Viana, A. – Sedano, J. (dir.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, IV. 334.

szövegén és szövegtervezetein túl, az a teljes korábbi kánoni forrásanyag, amely a megelőző időszakokban az adott területet szabályozta, beleértve a CIC (1917)-et, de a *Corpus iuris canonici*-t is. Jól ismert, hogy a kánonjogon belül a legelevenebb jogterületek a házasságjog és a szerzetesjog, amelyeket nagyban befolyásolt az az intézményi keret és kánonjogi alapelv rendszer, amely a kinyilatkoztatás, az egyházi hagyomány és az Egyház mindennapi működése alapján fejlődött ki.

Az említett két összetevő szoros kapcsolatban áll a régi joggal, amelyekre így az új Kódex is tekintettel van. Újra hangsúlyoznunk kell, hogy az eredeti kánonjogi szövegtanúk magukon viselik keletkezési és használati körülményeik nyomait. Azok a szavak, rövid mondatok, szerkezeti vázlatokat tartalmazó felsorolások, hosszabb magyarázatok, sőt maguk a beillesztett kiegészítő kánonok a legfontosabb megkülönböztető jegyek az egyes kánonjogi kéziratok eredetének azonosításához. Amikor egy kódex elkészült, bekerült az egyházi intézményrendszer mindennapos használatának folyamatába, legyen az plébániai, székesegyházi (oktatói), püspöki hivatali, vagy akár egyházi bírósági használat. Az konkrét intézmény működése visszahatott az ott alkalmazott kánoni gyűjteményekre, amelyet a különböző kiegészítések kategóriái, műfajai, tartalma, stb. kellőképpen visszatükröz.²⁴ Különösen jellegzetes a kódex kezdő belső borító lapja a használati hely legfontosabb kiegészítő információinak, szokásának, egyedi normáinak, stb. bejegyzésére.²⁵ Példaként említhetjük azokat a középkori kánonjogi gyűjteményeket, amelyeket a bírósági eljárás során használtak – kiegészítve az alkalmazásukat segítő irodalommal – és láthatjuk bennük azokat az egyedi bejegyzéseket, amelyek a konkrét egyházi bíróság által alkalmazott eljárás lefolyására, a bizonyítékokra, a vélelmekre, az egyes formulákra, stb. vonatkoznak, és az adott bíróság szokásjogát rögzítik (pl. *Napoli, Bibliotheca Nationale, Ms XII A. 37-38-39*).²⁶ Hasonló nagyszámú kiegészítést, több időszakban bejegyzett kereszthivatkozást, és a megértést segítő különböző felsorolásokat találunk a székesegyházi, majd egyetemi oktatásra használt exemplárokban (vö. *München,*

²⁴ Szuromi 2016a:274–275.

²⁵ Vö. pl. BAV Vat. lat. 1357. fol. 157v; London, British Library, Royal 11 D. VII. foll. 217ra-217vb (üres hely az *arbor consanguinitatis* részére); Cambridge Ms 19. fol. 211vb (üres hely az *arbor consanguinitatis* részére); Bruxelles, Bibl. Royal Ms 1817. foll. 126r-127v; Edinburgh, Nat. Lib. Adv. Ms 18. 8. 6. foll. 86v, 87r; BAV Vat. lat. 1358. fol. 0v; BAV Vat. lat. 1359. fol. 120v; BAV Vat. lat. 1360. fol. 77v.

²⁶ Napoli, Bibliotheca Nationale, Ms XII A. 37-38-39; vö. Motta, G (1992), *La redazione «'A' aucta» della «Collectio Anselmi episcopi Lucensis»*, in Castillo, L. (ed.), *Studia in honorem Eminentissimi Cardinalis Alphonsi M. Stickler*, Roma. (Studia et textus historiae iuris canonici 7). 374–449, különösen 388.

*Bayerischen Staatsbibliothek, Clm 17161*²⁷; Cambridge, *Gonville and Caius College, Ms. 6*).²⁸

Lényeges tehát az egyházi joggyakorlat területén tevékenykedők számára, hogy a jogszabályok értelmezéséhez minél jobban megismerjék azokat a korábbi normákat – legyenek akár eredeti kéziratos kánonjogtörténeti szövegtanúk – és elméleteket, amelyek a jelenlegi egyházfegyelmi rendelkezések létrejöttének hátterét képezik. Megjegyzendő, hogy ez az ismeret a jogalkalmazó számára is elengedhetetlen, amikor a kánonjog által nevesített eszközökkel a ténylegesen fennálló joghézag (*lacuna legis*) kitöltésére törekszik.

Konklúzió

A fentiekben leírtak kellően alátámasztják, hogy miért nélkülözhetetlen a kodifikáció (1917) előtti, különösen az érett középkor egyetemi oktatása folyamán logikus rendszerbe foglalt kánonjogi források és azok szövegtanúinak az ismerete mindazok számára, akik akár a kánonjogtörténeti anyagot, akár a hatályos jogot kívánják megérteni és értelmezni. Hozzá kell tennünk, hogy ez az egyedi oka annak, hogy az ókori és középkori kéziratok még napjainkban is kiemelkedő értéket hordoznak, mint az egyetemes kánonjogi kultúra és értelmezési horizont megkerülhetetlen tanúi és formálói, különös tekintettel az egyházi joggyakorlatra. Ehhez hasonlóan az Egyház jelenlegi élete és intézményes tevékenysége – amint említettük – *locus historicus* a történész számára; a kánonjogász részére pedig a régi jog ténylegesen – szigorú értelemben vett – *fons*, azaz a hatályos jog világos megértésének alapvető eszköze. Azok az intézmények és területek, ahol az Egyház mindennapi életében a különböző kánonjogi műveket használták lényegileg – belső tevékenységükben, elveikben és logikájukban – nem változtak, különösen, ha összehasonlítjuk azzal a külső változással, amely az Egyház társadalmi helyzetében bekövetkezett.²⁹ Éppen ezért a középkori kéziratos források által hordozott kánonjogi ismeretanyag további hangsúlyokkal tudja gazdagítani az Egyház működésére vonatkozó jelenlegi jogszabályok jelentésének még alaposabb megismerését. Sőt, egyúttal segíti az Egyház tanbeli és fegyelmi meggyőződésének teljesebb feltárását.

²⁷ München, Bayerischen Staatsbibliothek, Clm. 17161; vö. Viejo-Ximénez, J. M. (2016), *Anotaciones marginales en la "Discordantium canonum concordia" del monasterio de Schäftlarn (München, Bayerische Staatsbibliothek, lat. 17161), Folia Theologica et Canonica supplementum*, 2016. 245–274.

²⁸ Cambridge, Gonville and Caius College, Ms. 6, foll. 96ra-101ra (egy 13. századi, oktatási, *Decretum Gratiani* exemplar); Szuromi 2016a:276.

²⁹ Errázuriz, M. J. C. (2000), *Il diritto e la giustizia nella Chiesa. Per una teoria fondamentale del diritto canonico*, Milano. 265–268.